

**Stedelijk sociaal
beleid Middelburg**

Nota
Opgroeien in Balans

april 2007

M
M I D D E L
B U R G

**Stedelijk sociaal
beleid Middelburg**

Nota
Opgroeien in Balans

april 2007

M
M I D D E L
B U R G

Inhoud

Inleiding.....	4
1. Opgroeien in balans	6
2. Jeugdbeleid: ieders verantwoordelijkheid	10
2.1 Terugblik op het jeugdbeleid	
2.2 Trends en ontwikkelingen	
3. Problemen rond opvoeden en opgroeien	18
4. Over wat we hebben en wat we gaan doen	22
4.1 Wat we hebben: een goed ontwikkelde sociale infrastructuur	
4.2 Wat willen we gaan doen	
4.3 Consequenties voor de sociale infrastructuur	
5. Sturingsfilosofie	30
Afkortingen.....	32

Inleiding

Opgroeien gaat niet vanzelf. Kinderen en jeugdigen groeien op in een samenleving waarin van alles gebeurt. Om op te kunnen groeien tot vrije, zelfstandige, verantwoordelijke en betrokken volwassenen is het belangrijk dat zij zich positief verbonden voelen met de samenleving. Het merendeel van de kinderen en jeugdigen in Middelburg doet het goed. Ze hebben hechte bindingen in gezin, school, verenigingsleven en vriendengroep. Een relatief kleine groep kinderen en jeugdigen heeft te maken met (ernstige) problemen of een stapeling ervan.

Bij het integraal onderwijs- en jeugdbeleid staat het kind centraal. Middelburg sluit hierbij aan op het sturingsadvies van de Operatie Jong dat een integraal jeugdbeleid in de meest brede zin voorstaat. Het kabinet wil de gemeentelijke rol in de jeugdketen versterken. Meer gemeentelijke verantwoordelijkheid moet leiden tot een beter functioneren van de jeugdketen. De jeugdketen omvat alle facetten waar kinderen en jeugdigen van 0 tot 23 jaar mee in aanraking komen, dat wil zeggen zorg, welzijn, onderwijs, sport, vrije tijd, cultuur en arbeidsmarkt.

Het optimaal functioneren van de jeugdketen vereist samenwerking tussen overheden en instellingen en instellingen onderling. Samenwerking loont en kan een belangrijke bijdrage leveren aan het voorkomen dat kinderen tussen wal en schip raken.

Het is van groot belang dat alle kinderen – ongeacht bijzondere omstandigheden zoals sociaal-economische omstandigheden of sociaal-culturele afstand tot de maatschappij – op maat, tijdig en adequaat worden ondersteund zodat hun ontwikkelingskansen optimaal benut worden.

In deze nota beschrijven wij hoe wij tegen een aantal ontwikkelingen in de samenleving aankijken en hoe dat moet doorwerken in het beleid. Wij doen dat op hoofdlijnen.

Als wij hierover met de gemeenteraad en de partners in het veld overeenstemming bereiken, komen wij terug met een uitvoeringsnota met een uitwerking op het niveau van maatregelen en activiteiten.

Met Opgroeien in Balans presenteren wij een overkoepelende visie die als basis dient voor de visie op diverse deelreinen van het integraal jeugdbeleid. Aan dit kader zal de beleidsontwikkeling op deelreinen worden getoetst.

De opbouw van de nota is als volgt:

In **hoofdstuk 1** wordt de missie geformuleerd en toegelicht. Hierin wordt in hoofdlijnen de oriëntatie beschreven en worden enkele kernbegrippen neergezet.

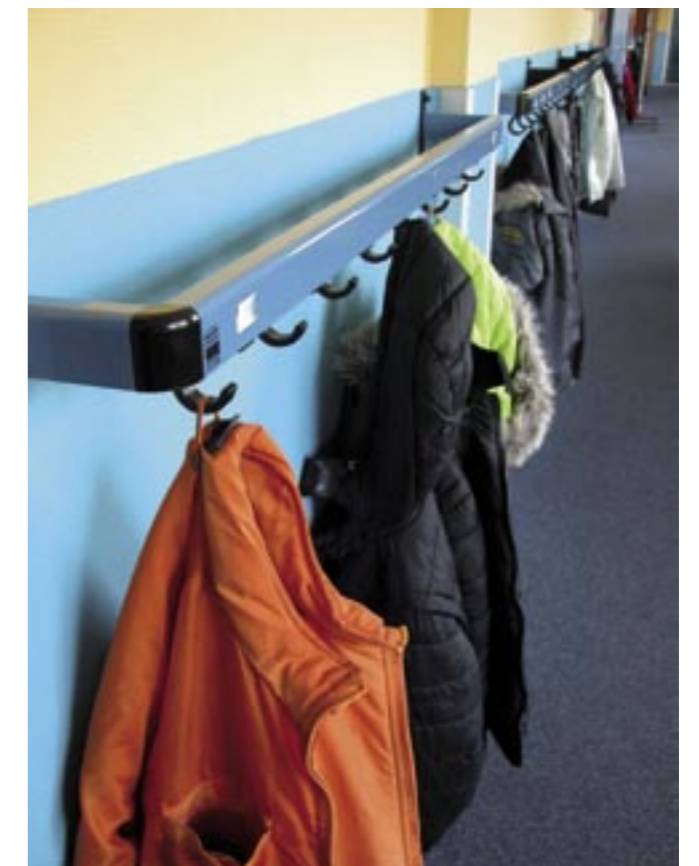
In **hoofdstuk 2** trekken we een aantal conclusies uit 4 jaar Integraal Jeugdbeleid (2002-2006). Ook beschrijven we de maatschappelijke context door in te gaan op een aantal relevante ontwikkelingen.

In **hoofdstuk 3** benoemen we de belangrijkste clusters van problemen.

In **hoofdstuk 4** houden we vervolgens de sociale infrastructuur rond jeugdigen tegen het licht en geven we in hoofdlijnen aan wat we willen gaan doen. Daarbij wordt aangegeven waar we mee door willen gaan en waar we nieuwe accenten leggen.

In **hoofdstuk 5** gaan we tot slot in op de sturing. Het Integraal Jeugdbeleid is een complex geheel, met veel spelers op het veld. Willen we met z'n allen in dezelfde richting werken, dan moeten organisatiedoelen op elkaar worden afgestemd. Op het veld zelf zullen we elkaar gemakkelijk moeten vinden. In dit hoofdstuk geven we aan hoe we als gemeente dit proces willen organiseren.

Wij realiseren ons dat een kadernota vragen oproept over de verdere concretisering. Wij willen u echter eerst uitnodigen met ons over het geschetste kader van gedachten te wisselen, alvorens samen met u verder inhoud te geven aan de uitwerking.

1. Opgroeien in balans

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. De kinderen van nu zijn de burgers van morgen. Daarom is opvoeding en toerusting van kinderen van groot belang. Allereerst voor hen zelf, om ontwikkelingsmogelijkheden en kansen optimaal te benutten, om er uit te halen wat er in zit. Maar ook voor ons allemaal, voor de leefbaarheid van de samenleving van straks.

Afstemming

Opgroeien gaat niet vanzelf. Het is een proces waarop van allerlei kanten invloed wordt uitgeoefend. Door ouders of verzorgers, maar ook door vriendjes, de buurt, leerkrachten, de geloofsgemeenschap, familie, de media, de commercie, de idolen. In die constellatie is ook de overheid een belangrijke speler.

Waar zoveel krachten ingrijpen op het opgroeien van een kind, biedt dat veel kansen voor persoonlijke ontwikkeling en ontplooiing, maar zijn er ook valkuilen. Om kansen te benutten zijn immers de juiste keuzes nodig op de juiste momenten. Noodzakelijke competenties moeten wel tot ontwikkeling kunnen komen. Het bijbrengen van kennis, inzichten en vaardigheden is daarom essentieel. Dat eenieder in dit proces zijn eigen verantwoordelijkheid heeft mag duidelijk zijn, maar het helpt zeker als de spelers op het veld rondom het kind hun bemoeienis op elkaar afstemmen. Daar zien wij ook een rol voor de overheid weggelegd.

Inclusieve samenleving

Ook in het integrale jeugdbeleid zijn de principes van een inclusieve samenleving uitgangspunt. Dat komt tot

uiting door te sturen op meedoen van alle burgers, op samenwerken aan oplossingen en door samenhang te organiseren in voorzieningen, oplossingen zoeken in bestaande verbanden, kleinschalig van opzet en voor iedereen toegankelijk, waar mogelijk in elke wijk c.q. elk dorp.

Democratisch burgerschap

Het opgroeien gebeurt bovendien in een samenleving waarin van alles gebeurt en veel ter discussie staat. In de pluriforme, multiculturele samenleving van nu is veel ruimte voor het individu, voor de ontwikkeling van een eigen identiteit. De confrontatie met die verschillen roept ook de vraag op wat ons samenbindt. De reacties op een aantal ingrijpende incidenten in de afgelopen jaren laten zien hoe broos de sociale cohesie is en hoe nieuwe scheidslijnen het wij-zij gevoel versterken. Wij willen toe naar nieuwe vormen van maatschappelijke binding die niet uitsluiten maar insluiten. Dat betekent concreet dat we, bij alles wat we doen, moeten leren omgaan met verschillen. Niet leven op eilandjes, maar bruggen slaan om elkaar te kunnen bereiken. Subculturen waarderen wij positief voor zover zij niet leiden tot marginalisering of al dan niet zelfgekozen sociaal isolement.

Het betekent dat we elkaar de ruimte gunnen die we zelf ook willen. Het is daarom noodzakelijk dat de jeugd zich positief verbonden voelt met de samenleving, regels leert accepteren, het vermogen heeft zich te verplaatsen in anderen en de bereidheid heeft anderen in hun waarde te laten, verantwoordelijkheid neemt en de wil heeft conflicten op te lossen via de dialoog in plaats van door gebruik van geweld. Dat vraagt om wat je zou kunnen noemen een democratische levenshouding. Dat is geen vanzelfsprekend gegeven, deze moet worden aangeleerd en voorgeleefd.

Met ons integraal jeugdbeleid willen we een stevige basis leggen voor toekomstig democratisch burgerschap. Samenwerking vanuit een gemeenschappelijk perspectief is een belangrijk uitgangspunt van onze visie op het Integraal Jeugdbeleid. Dat perspectief houdt in dat een

optimale persoonlijke ontplooiing hand in hand gaat met de ontwikkeling van gemeenschapszin. Met ons beleid willen we ertoe bijdragen dat kinderen op kunnen groeien tot zelfstandige en verantwoordelijke volwassenen. Kortom: opgroeien in balans.

Veilig en gezond

Om dat te realiseren is onder andere een veilige en gezonde omgeving nodig. Een omgeving die bescherming biedt tegen mogelijk onheil van anderen, maar die ook ruimte biedt om te kunnen experimenteren en uit te vinden wie je bent en wie je wilt worden. Veiligheid bevordert ook de maatschappelijke verantwoordelijkheid. Participatie van jongeren zelf is een uitstekende mogelijkheid om het verantwoordelijkheidsgevoel te versterken.

Methodische benadering

Het onderwijs- en jeugdbeleid moet kinderen kansen bieden zich zo goed mogelijk te ontplooiën. Vanuit

die overtuiging willen we samenwerken met ouders, jeugdigen en maatschappelijke organisaties. De leefwerelden van jongeren kunnen beter op elkaar aansluiten dankzij de zogenaamde ketenbenadering. Door in een vroeg stadium alert te zijn op signalen willen we voorkomen dat later ernstiger problemen ontstaan. Met de breedtestrategie zetten we daarom in op een groot bereik van de basisvoorzieningen. Wanneer het nodig blijkt dat er meer moet gebeuren, moeten we maatwerk kunnen bieden: de dieptestrategie.

Een nieuw accent

Tegen de achtergrond van de toegenomen individualisering in Nederland willen we met ons integraal jeugdbeleid nadrukkelijk een bijdrage leveren aan onze democratische missie. Het is een permanent zoeken naar de balans.

Een positieve benadering van individualiteit en groepsgewijze identiteiten houdt tegelijkertijd de opdracht in alert te zijn op ontwikkelingen die kunnen leiden tot segregatie of isolement. We willen de democratische principes scherper op de agenda zetten, overal waar dat kan.

Veel inspanningen van de scholen voor primair onderwijs, scholen voor voortgezet onderwijs, brede scholen en jeugd- en jongerenwerk zijn de afgelopen jaren ook al mede gericht geweest op het bevorderen van sociale cohesie en sociale competentie. Daarom denken we dat er voldoende draagvlak is om de handschoen op te pakken en deze democratische missie in ons jeugdbeleid inhoudelijk te verdiepen en verder uit te werken.

Missie

De gemeente Middelburg wil met het integraal jeugdbeleid een inspirerende bijdrage leveren aan de ontwikkeling en instandhouding van een infrastructuur die ruimte biedt aan kinderen en jongeren om:

- zich te ontwikkelen tot vrije en verantwoordelijke burgers, die een bijdrage leveren aan een open democratische samenleving:
- hun talenten te kunnen ontplooien:
- voldoende kennis en vaardigheden te verwerven om via arbeid in hun levensonderhoud te kunnen voorzien:
- een gezonde leefstijl te ontwikkelen:
- in een veilige omgeving op te groeien en zelf ook actief veiligheid te bevorderen en die ertoe bijdraagt dat ouders en opvoeders in staat zijn hun opgroeiende kinderen
- te stimuleren, uit te dagen en ruimte te geven:
- veiligheid te bieden, te ondersteunen en te verzorgen:
- het goede voorbeeld te geven:
- zo nodig te corrigeren.

2. Jeugdbeleid: ieders verantwoordelijkheid

Opgroeien gaat met vallen en opstaan en dat geldt niet alleen voor jongeren, maar ook voor het beleid. Opgroeien en opvoeden is niet alleen een verantwoordelijkheid van jeugd en ouders, maar ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid. De overheid heeft daarin een nadrukkelijke taak. Het gaat dan om het zorgen voor basisvoorzieningen zoals kinderopvang, onderwijs, gezondheidszorg en een veilige leefomgeving.

Er is een groot aantal beleidswijzigingen op te noemen die de afgelopen jaren de revue zijn gepasseerd. Om nog maar te zwijgen over de maatschappelijke veranderingen die hebben plaatsgevonden en die ook hun weerslag hebben op de jeugd en het jeugdbeleid. Het jeugdbeleid wordt niet in een vacuüm gemaakt, maar is voortdurend aan veranderingen onderhevig.

2.1 Terugblik op het jeugdbeleid

Om voor de toekomst nieuwe accenten te zetten is het van belang om te kijken en te bezien welke ontwikkelingen zich hebben voorgedaan en welke resultaten zijn bereikt. Om de goede zaken te consolideren en andere punten extra aandacht te geven is een korte terugblik op het gevoerde onderwijs- en jeugdbeleid noodzakelijk. De rode draad in de gemeentelijke Nota Jeugdbeleid van 2000 was:

- Beleid maken met de jeugd en de opvoeders.
- Balans brengen in het jeugdbeleid, niet alleen focussen op problemen maar ook investeren in een versterking van algemene voorzieningen.
- Inspelen op risicovolle situaties.
- Komen tot een samenhangend aanbod van de instellingen dat adequaat en herkenbaar is.

Voor wat betreft het gemeentelijk onderwijsbeleid werd ingezet op versterking van de autonomie van de school. De gemeente gaf de kaders aan van het lokaal beleid. De scholen waren verantwoordelijk voor de uitvoering. De monitoring van de resultaten was met name een verantwoordelijkheid van de scholen.

Wij lopen de thema's in het kort langs.

Preventief jeugdbeleid

Veel ingrediënten voor een sluitende keten in Middelburg zijn aanwezig, met name voor de leeftijdscategorie van 0 tot 18 jaar. De gemeente pakt de regierol echter nog te beperkt op, er is sprake van goede initiatieven gericht op specifieke beleidsdoelen, bijvoorbeeld schoolmaatschappelijk werk, opvoedingsondersteuning etc., maar er is nog te weinig sprake van samenhangend aanbod van de instellingen dat adequaat en herkenbaar is.

Wij zijn ervan overtuigd dat onderlinge afstemming en samenwerking van het grootste belang is om de zaken goed op orde te krijgen, anders gaan de instellingen de regierol overnemen.

Brede School: een groeimodel

In de Brede School worden verschillende basisvoorzieningen van onderwijs en een aantal voor-, vroeg- en naschoolse activiteiten aan elkaar gekoppeld, waarbij ook een link wordt gelegd met andere leefwerelden (gezin en vrije tijd).

Medio 2004 is de Brede School in Middelburg geëvalueerd. Dit onderzoek stelde vast dat wij op de goede weg zijn. De aanbevelingen van deze evaluatie zijn meegenomen in het Groeiboek Brede School. Op dit moment zijn er twee Brede Scholen gerealiseerd in Zuid (Het Palet) en in Dauwendaele de Vossenburch in samenwerking met de Wilgenhof en de Franciscusschool.

De Brede School draagt bij aan:

- Ontwikkelingskansen van kinderen.
- Vergroten van de sociale samenhang in de wijk.

- Beter vormgeven aan de opvoedingsverantwoordelijkheid van ouders.
- Vergroten van opvangmogelijkheden voor kinderen van 0 tot 12 jaar.

Met de ontwikkeling van de Brede School is het helaas niet gelukt om tendenzen van toenemende segregatie tegen te gaan; de gemeente ziet daar aanleiding in om samen met betrokken partijen met een visie te komen om daar op een effectievere manier een oplossing voor te vinden. Uitgangspunt van de visie moet zijn dat er in alle wijken een goede school moet zijn waar in principe alle kinderen goed onderwijs kunnen ontvangen met respect voor hun levensbeschouwing.

Sportbuurtwerk

Het sportbuurtwerk is als breedtesportproject in 2004 van start gegaan. Er is gekozen om te starten in die wijken waar ook brede schoolactiviteiten zijn. Verder wordt in het kader van het BOS-project vanuit de gemeente gewerkt om de buurt, het onderwijs en de sportverenigingen te laten samenwerken.

In het kader van de vrije tijdsbesteding worden culturele instellingen, waaronder de muziekschool en de scouting, hierbij betrokken.

Kinderopvangvoorzieningen: uitbreiding en variatie

De Wet op de kinderopvang gaat ervan uit dat ouders keuze hebben in een ruim en gevarieerd aanbod aan kinderopvang, zonder wachtlijst.

Onze doelstellingen in dit kader zijn:

- Het voor ouders mogelijk maken om zorg en arbeid te combineren.
- Ouders informeren over de opvangmogelijkheden.
- Uitvoeren van kwaliteitscontroles.
- Handhaving.

Verder willen wij in de komende periode in het kader van het project Dagarrangementen en combinatiefuncties innoveren met ontwikkelingen als tussen-de-middagopvang, naschoolse activiteiten, schoolvakantieopvang en de mogelijkheden onderzoeken tot het aanbieden van maaltijden aan kinderen.

Peuterspeelzaalwerk: scoort met vroegschoolse educatie

Bij het tegengaan van onderwijsachterstanden speelt het peuterspeelzaalwerk een belangrijke rol. Op dit moment bezoekt 43% van alle peuters een peuterspeelzaal. Dit zijn in totaal 468 peuters in de leeftijd van 2 tot 3 jaar. Van deze kinderen heeft ongeveer 10% te maken met een of meer risicofactoren. Wij hebben door de regeling Vroeg- en Voorschoolse Educatie de mogelijkheid gecreëerd om in vier peuter-speelzalen (met de meeste kinderen die één of meer risicofactoren hebben) peuters, in plaats van twee, nu drie dagdelen de peuterspeelzaal te

laten bezoeken. Dit extra dagdeel wordt benut voor een intensief taal- en ontwikkelingsstimuleringsprogramma.

Het is in relatie tot vooraf- en voorkombeleid van groot belang dat de ingezette pilot tot verhoging van deelname aan de peuterspeelzalen, met name ook van allochtone kinderen en kinderen uit achterstandsgezinnen, wordt voortgezet en uitgebreid. Samenwerking tussen consultatiebureaus en de aanbieders van peuterspeelzaalwerk is daarin belangrijk.

Onderwijsachterstandenbeleid: er valt nog winst te behalen.

In de afgelopen vier jaar zijn op de Middelburgse kansenscholen met name taalprojecten uitgevoerd, gericht op het verhogen van de leerlingprestaties. Ook is er op een aantal scholen aandacht geweest voor ouders in de school.

Uit de voorlopige evaluatie over de periode 2002-2005 blijkt dat dit zijn vruchten afwerpt.

Voorlopige algemene conclusies op basis van de Zeeuwse Toetssteen zijn:

- Kleuters doen het op taal en ordenen goed. De scores zijn gelijk of hoger dan het landelijk gemiddelde.
- Begrijpend lezen gaat tot en met groep 6 redelijk goed. Vanaf groep 7 vallen de scores terug tot ruim onder de landelijke norm.
- Voor woordenschat geldt dat het gemiddeld redelijk gaat. De eerste drie leerjaren wordt ongeveer gelijk aan de landelijke norm gescoord, daarna neemt het aantal scores in de hogere regionen af.
- De rekenscores zijn over de hele linie goed. In alle leerjaren wordt bovengemiddeld en boven de landelijke norm gescoord.

Afstemming en samenwerking op uitvoeringsniveau

In de uitvoeringspraktijk van het Integraal Jeugdbeleid is in vele zaken afstemming en samenwerking nodig. Voor de activiteiten die worden uitgevoerd in en rond de Brede School geldt dat deze een sectoroverstijgend karakter hebben en in samenwerking worden uitgevoerd.

Ook op andere onderdelen zien wij dat op uitvoeringsniveau aan goede samenwerking en uitvoering in samenhang wordt gewerkt. Dit geldt bijvoorbeeld voor de sterk

verbeterde afstemming tussen leerplicht, Regionale Meld- en Coördinatiefunctie, scholen, loopbaanadviseurs en CWI. Ook op bestuurlijkambtelijk niveau is het organiseren van afstemming, via aanjaag-teams, opgepakt. Te denken valt aan het aanjaagteam Brede School.

Echter, er is nog steeds sprake van een zekere mate van verkokering binnen de gemeente en tussen de gemeente, provincie en de landelijke overheid. Zo hebben wij rond thema's als veiligheid of overlast vaak te maken met gecombineerde inzet van welzijn (gemeente), jeugdzorg (provincie) en justitie (rijk). Elk met zijn eigen geldstromen, bevoegdheden en regels. Het is de hoofdplicht van Operatie Jong hierin verbetering aan te brengen.

Schoolverzuim en schooluitval: en de aanbevelingen

Er bestaan twee soorten schoolverzuim: absoluut en relatief. Er zijn jongeren die leerplichtig zijn, maar desondanks niet bij een onderwijsinstelling staan ingeschreven (absoluut verzuim). Ook zijn er leerplichtige jongeren die wel staan ingeschreven bij een onderwijsinstelling, maar die toch korter of langer geen onderwijs volgen (relatief verzuim).

lets anders is het voortijdig schoolverlaten. Hierbij wordt niet gekeken naar de leerplichtige leeftijd, maar naar het al dan niet hebben van een startkwalificatie. Jongeren van 12 tot 23 jaar zonder startkwalificatie, die ofwel tenminste een maand zonder geldige reden onderwijs hebben verzuimd ofwel niet meer als onderwijsdeelnemer staan ingeschreven, zijn voortijdig schoolverlaters.

Het absoluut verzuim betrof in het schooljaar 2005-2006 elf leerlingen, het relatief verzuim ging om 306 leerlingen. Het aantal voortijdig schoolverlaters betrof in 2005-2006 358 leerlingen, waarvan er 130 werden herplaatst in het onderwijs.

Het Regionaal Meld- en Coördinatiepunt doet de volgende aanbevelingen in het RMC jaarverslag 2005-2006:

- Meer mogelijkheden om tussentijds in te stromen bij het beroepsonderwijs. Vaak is er nog steeds slechts één instroommoment aan het begin van het schooljaar.

Positieve uitzondering hierop is Scool bij het ROC Zeeland, waar meerdere instroommomenten zijn.

- De leerplichtformatie op Walcheren aanpassen aan de landelijke richtlijnen van Ingrado, de landelijke vereniging van leerplicht en RMC.
- Realiseren van leerwerktrajecten in het VMBO.
- Realiseren van leerbanen voor BBL-leerlingen op niveau 1 en 2. Vanuit de Taskforce Jeugdwerkloosheid is hiervoor een handreiking gemaakt die eind 2006 uitgewerkt is. Het gaat dan met name om een gerichte actie om meer stageplaatsen en leerbanen te verwerven (en discriminatie bij het toewijzen van stageplaatsen en het toeleiden naar werk terug te dringen).
- Het realiseren van één leerplichtadministratie voor Walcheren. (Dit zal medio 2007 gestalte krijgen.)
- Realiseren van een drieleefsferen internaat. Nu moeten jongeren in internaten buiten de provincie geplaatst worden.

Ruimte voor jongeren: jeugd- en jongerenwerk

De Stichting Welzijn Middelburg ondersteunt en faciliteert bewoners en organisaties van bewoners met een aansprekend aanbod.

Tot het aanbod van het jongerenwerk behoren de volgende activiteiten

- Het organiseren van activiteiten door jongeren van 12 tot 20 jaar in jongerencentra in Dauwendaele en Nieuw Middelburg.
- Het organiseren van activiteiten door jongeren in jongerencentrum De Spot, centrum voor muziek, dans en theater, in de leeftijd van 16 tot 25 jaar.
- Het geven van advies en informatie in het Jongeren Informatie Punt (JIP).
- Het organiseren van activiteiten in Skatepark Meker.
- Het inzetten van ambulante jongerenwerkers.
- Samenwerking met "De Stadsring".
- Samenwerking en afstemming met de ambulante verslavingszorg van Emergis.

Kunst en cultuur

In 2004 zijn het Middelburgs Instituut Kunstzinnige Vorming en het Theo van Doesburgcentrum in Vlissingen

gefuseerd tot het Walchers centrum Kunst Educatie. Bij dit centrum is de coördinatie van de kunst- en cultuurmenu's en de schoolvoorstelling voor het onderwijs ondergebracht.

Inmiddels heeft ook de Stichting Beeldende Kunst Middelburg, exploitant van de Vleeshal en de Kabinetten van de Vleeshal, speciale educatieve programma's voor het onderwijs ontwikkeld. Dit betekent dat de jongeren al in een vroeg stadium kennismaken met professionele beeldende kunst op internationaal niveau.

Participatie jongeren nog onvoldoende uit de verf gekomen

Het integraal jeugdbeleid ging er van uit dat de jongeren betrokken worden bij het vormgeven en uitwerken van het jeugdbeleid. Om dit te bereiken hebben wij vooral aan een aantal jeugdpanels gedacht. Deze panels zijn niet goed van de grond gekomen. Wel is in een aantal gevallen samen met jongeren gewerkt aan plannen, o.a. ten behoeve van Meker, De Spot en de invulling van speelruimte e.d. Wij zullen hier in het vervolg opnieuw aandacht aan schenken en ons oriënteren op aansprekende voorbeelden uit de directe omgeving. Te denken valt aan o.a. de Jongerenraad van Borsele en de jeugdwijkteams in Vlissingen.

Effectmeting: verder uitbreiden

Voor het meten van effecten van beleidsonderdelen van het jeugdbeleid zijn op de volgende terreinen rapportages verschenen: Zeeuwse Toetssteen voor onderwijsachterst andenbeleid, jaarverslagen RMC, Evaluatie Brede School en publicatie van de jeugdmonitor van SCOOP. Over de effecten van het jeugdbeleid kunnen wij meer informatie verzamelen. In de nieuwe periode zal hiervoor meer aandacht moeten komen.

Jongerenhuisvesting en studentenhuysvesting

Middelburgse woningzoekende jongeren hebben momenteel binnen een half jaar een huurwoning. De voorraad die op deze wijze wordt verhuurd bedraagt momenteel 600 woningen, aangevuld met circa 40 tijdelijke eenheden. Sinds de komst van de Roosevelt Academy in 2004 vormen studenten een nieuwe bijzondere doelgroep in het woonbeleid van de gemeente. Woongoed Middelburg realiseert in samenwerking met de gemeente gefaseerd 600 wooneenheden voor studenten in of in de directe nabijheid van de binnenstad. Eventuele overcapaciteit kan worden ingezet ten behoeve van andere doelgroepen, bijvoorbeeld als overige studenten- of jongerenhuisvesting.

Verder kunnen Middelburgse jongeren nog gebruik maken van een Foyer de Jeunesse die gevestigd is in Vlissingen. Een Foyer de Jeunesse is een voorziening die jongeren van 18 jaar en ouder een combinatie aanbiedt van begeleiding bij wonen, onderwijs en werk.

Gelet op de wachtlijsten van Foyer de Jeunesse is uitbreiding gewenst, in het kader van de ontwikkeling van woonservicezones wordt gezocht naar ontwikkeling van een project in Middelburg.

Resumé: positieve resultaten

De positieve resultaten van de afgelopen vier jaar mogen zich laten zien. Wij zijn met het jeugdbeleid op de goede weg, want:

- Het aantal leerlingen dat een Brede School bezoekt, waar een breed scala aan voorzieningen is

ondergebracht, neemt toe.

- De leerprestaties van de kansscholen zijn voor wat betreft de rekenscores over de hele linie goed. De kleuters doen het op taal en ordenen goed. De scores zijn gelijk of hoger dan het landelijk gemiddelde. Extra aandacht is nog wel nodig voor woordenschatontwikkeling en begrijpend lezen.
- Het aantal voortijdig schoolverlaters is nu goed in beeld. Een groot aantal wordt weer teruggeleid naar het onderwijs.
- Het aanbod van de kinderopvang wordt gevarieerder.
- Het aantal peuters met risico-indicatie dat een peuterspeelzaal bezoekt neemt toe.
- Het aantal woningen voor jongeren onder de 23 bedraagt 640.
- Het aantal wooneenheden voor studenten bedraagt 400.
- Foyer de Jeunesse, biedt mogelijkheden van begeleiding bij wonen, onderwijs en werk voor jongeren vanaf 18 jaar.

2.2 Trends en ontwikkelingen

Maatschappelijke ontwikkelingen drukken een stempel op de omstandigheden waaronder kinderen en jongeren opgroeien. Tot de meest kenmerkende van de afgelopen decennia rekenen we ontkerkelijking en ontzuiling, individualisering, toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen en toegenomen culturele diversiteit, en de stormachtige ontwikkeling in de informatie- en communicatietechnologie. Dit heeft onder meer geleid tot een grotere keuzevrijheid, toegenomen pluriformiteit in bijvoorbeeld woon- en leefvormen en lossere, minder verplichtende en vaak ook wisselende bindingen. Onmiskenbaar is ook de toegenomen culturele diversiteit in Middelburg.

Van de kinderen en jongeren tot 15 jaar heeft 12% een niet-westerse allochtone achtergrond. Het landelijk gemiddelde is 16%. Kenmerkend voor de situatie in Middelburg is dat we hier geen grote groepen kennen met één specifieke culturele achtergrond. Wel is er sprake van een zekere mate van concentratie van personen met

een niet-westerse allochtone achtergrond in een beperkt aantal wijken. Met name in deze wijken komt het wel voor dat bijvoorbeeld scholen te maken hebben met kinderen en jongeren met verschillende nationaliteiten en talen. Dit betekent meer dan voorheen dat (groepen) kinderen en jongeren, hun ouders, instellingen en instanties zullen moeten leren omgaan met het bestaan van culturele verschillen.

Demografische ontwikkelingen

Middelburg telt ruim 10.855 jongeren in de leeftijd tot 18 jaar. Het aantal kinderen en jongeren in de stad neemt langzaam toe, vooral in de jongste leeftijdscategorieën. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal kinderen en jongeren in Middelburg in respectievelijk 2000 en 2006.

Tabel 1 Aantal kinderen en jongeren, naar leeftijd, 2000, 2006

	Aantal 0-4 jarigen	Aantal 4-12 jarigen	Aantal 12-18 jarigen	Totaal
2000	2645	4473	3637	10.755
2006	2739	4541	3575	10.855
Toename	3,6%	3,2%	-/- 1,7%	0,9%

Voor kinderen en jongeren die opgroeien in gezinnen met een zwakke maatschappelijke positie (huishoudens met een laag inkomen, eenoudergezinnen, gezinnen met niet-westerse ouders) geldt dat zij een verhoogd risico lopen op opvoed- en opgroei problemen. Ten aanzien van deze risicofactoren zijn de volgende ontwikkelingen te melden.

Tabel 2 Kinderen en jongeren in potentieel zwakke maatschappelijke positie 2001, 2005

Kinderen die opgroeien in een:	2001 aantal (percentage)	2005 aantal (percentage)
Huishouden met een bijstandsuitkering	6 %	6 %
Eenoudergezin	12 %	13 %
Gezin met niet-westerse ouder(s)	11 %	12 %

Bij de in tabel 2 gegeven percentages moet worden bedacht dat het stadsgemiddelden zijn. De werkelijkheid is anders. In Middelburg is sprake van scheefgroei tussen wijken als het gaat om de aanwezigheid van gezinnen met risicofactoren voor de opvoedsituatie. In enkele wijken, met name in Zuid, Dauwendaele, Nieuw Middelburg en de Stromenwijk wonen veel vaker gezinnen met een laag inkomen, eenoudergezinnen en gezinnen met een niet-westerse achtergrond.

De toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen werkt duidelijk door in de opgroeisituatie van kinderen en jongeren. Inmiddels neemt het aantal jongeren dat opgroeit in een huishouden waar beide ouders werken toe.

Landelijk

Regelgeving en wetgeving zijn bepalend voor de voorwaarden waaronder we onze inzet voor de jeugd kunnen vormgeven. Voor het jeugdbeleid belangrijke ontwikkelingen vloeien voort uit de invoering van de Wet op de jeugdzorg, de Wet op de kinderopvang en de Wet op de maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Van belang zijn verder "Operatie Jong" en veranderingen rond (de financiering van) het lokaal onderwijsbeleid.

In het integraal jeugdbeleid zal aansluiting worden gezocht bij de Wmo. De aan het jeugdbeleid gerelateerde Welzijnswet gaat hier in op. Het doel van de Wmo is bevorderen dat alle inwoners kunnen meedoen in de samenleving, ook wanneer er sprake is van een beperking of een kwetsbare positie.

Iedereen krijgt in zijn leven met kwetsbaarheid te maken, bij zichzelf of in de omgeving. Mensen slagen er dan niet altijd in om zichzelf te redden. De sociale omgeving kan deze hulp soms bieden. Zo wordt ook een beroep gedaan op solidariteit. Soms is dat niet haalbaar, de verantwoordelijkheid van de overheid komt dan in beeld om ondersteuning en zorg te bieden.

In de Wmo worden negen inhoudelijke prestatievelden benoemd. Dit zijn de terreinen waarop de gemeente ondersteuning en zorg moet organiseren. Eén daarvan is het prestatieveld "preventieve voorzieningen voor kinderen, jeugdigen of ouders met problemen met opgroeien of opvoeden".

De gemeente Middelburg zal in 2007 een beleidsplan Wmo vaststellen. Aan de hand van dat plan moeten inwoners kunnen zien waar zij op kunnen rekenen, en moeten externe partners kunnen zien welke inzet van hen verwacht wordt.

Met name de invoering van de Wet op de jeugdzorg per 1 januari 2005 heeft directe gevolgen voor de gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden op dit terrein.

De wet benoemt de volgende vijf gemeentelijke taken:

- informatie verstrekken aan ouders, kinderen en jeugdigen over opvoeden en opgroeien;
- signaleren van problemen door instellingen als Jeugdgezondheidszorg en onderwijs;
- toegang tot het (gemeentelijk) hulpaanbod, beoordelen en toeleiden naar voorzieningen aan de hand van een "sociale kaart" voor ouders, kinderen, jeugdigen en verwijzers;
- pedagogische hulp (advisering en lichte hulpverlening), zoals maatschappelijk werk en coachen van jongeren;
- coördineren van zorg in het gezin op lokaal niveau (gezinscoach).

In een toelichting op de wet wordt aangegeven dat over de precieze invulling van deze taken met de provincie, die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de jeugdzorg, afstemming moet worden gezocht.

Voor een zo goed mogelijke uitvoering van de Wmo werken op Zeeuwse schaal alle dertien gemeenten samen in het college voor zorg en welzijn, waarin ook de provincie een ondersteunende rol heeft. Een van de daaruit voortgekomen initiatieven is de Taskforce jeugdbeleid.

Inmiddels wordt het zgn. manifest van Goes van mei 2006 uitgewerkt door de Taskforce Jeugd, ondersteund door een ambtelijke werkgroep. De Taskforce richt zich vooral in eerste instantie op een betere afstemming van het preventieve jeugdbeleid.

3. Problemen rond opvoeden en opgroeien

Uitkomsten van de jeugdmonitor laten keer op keer zien dat het met het merendeel van de kinderen en jongeren in Middelburg heel goed gaat. Kinderen en jongeren in onze stad hebben over het algemeen hechte bindingen in gezin, school, verenigingsleven en vriendengroep. Daarnaast is er een groep kinderen die te maken heeft met één enkel (soms) ernstig probleem. Gegevens uit recent landelijk onderzoek laten zien dat ongeveer 15 procent van de jeugdpopulatie (ernstige) problemen kent. Hooguit 5 procent heeft te maken met stapeling van problemen.

Risicofactoren en risicogroepen

Met het merendeel van de jeugd gaat het prima. Met ongeveer 15 procent gaat het minder goed. Dit kan per leefgebied verschillen: soms hoor je bij de 15 procent waar het niet goed mee gaat, voor een ander leefgebied hoor je bij de 85 procent waar het wel goed mee gaat. Voor een deel van alle kinderen en jongeren geldt dat het op meerdere leefgebieden niet goed gaat. Deze groep beschouwen wij als risicojeugd. Er is al veel bekend over risicofactoren voor het ontstaan van problemen bij de jeugd. Risicofactoren hebben te maken met de verhouding tussen draaglast en draagkracht van kind, ouder en gezin.

Welke kernproblemen kennen we?

Rond het opgroeien van kinderen en jongeren benoemen we zes groepen van problemen die we als kernproblemen zien. Het zijn problemen die in verschillende uitingsvormen al jarenlang aandacht vragen. Het zijn problemen met opvoeden en opgroeien die niet met een enkele interventie opgelost kunnen worden.

Onder deze kernproblemen vinden we ook problemen die pas sinds kort onderkend worden of de aandacht

krijgen die ze verdienen. Hiertoe rekenen we zaken als kindermishandeling en huiselijk geweld.

- **Opvoedingsproblemen en opgroeioproblemen**

In toenemende mate hebben professionals uit het onderwijs, de kinderopvang en de zorginstellingen de indruk dat de balans tussen draaglast en draagkracht bij een grote groep ouders niet in evenwicht is. Er is een dringende vraag naar gerichte opvoedings- en gezinsondersteuning, niet alleen preventief maar ook curatief.

Vormen van jongerenoverlast in de samenleving, grensoverschrijdend gedrag van kinderen en jongeren (pesten, grof taalgebruik, respectloosheid, agressief gedrag) maakt dat we ons afvragen of ouders nog wel voldoende (doelgericht) opvoeden. Stellen ouders (en professionals) wel voldoende en duidelijke grenzen, worden er nog wel heldere regels gehanteerd, laten ouders zelf wel voldoende (moreel) voorbeeldgedrag zien?

- **Problemen rond veiligheid**

Onder veiligheid verstaan we een breed geheel variërend van veilige loop- en fietsroutes, veilige woon-, leef- en schoolomgevingen, tot overlast, criminaliteit en huiselijk geweld. Ten aanzien van jeugdcriminaliteit geldt dat de recidive hoog is en dat sommige groepen in de bevolking sterk oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteitscijfers. Daarbij wordt vastgesteld dat crimineel gedrag bijna altijd samenhangt met sociale en maatschappelijke deprivatie, armoede en gebrek aan kansen. Pesten is nog steeds een fenomeen dat veel voorkomt op scholen. Landelijk onderzoek geeft aan dat ongeveer 10 procent van de leerlingen structureel wordt gepest. Pesten heeft vaak negatieve gevolgen voor de sociale en emotionele ontwikkeling. De pesters zelf hebben een grotere kans om later agressief en (licht) crimineel gedrag te ontwikkelen.

De problematiek van huiselijk geweld, waar kinderen als getuige slachtoffer van zijn, is steeds urgenter.

Ook is er maatschappelijke aandacht en betere signalering ten aanzien van kindermishandeling.

- **Voortijdig schoolverlaten**

Nog steeds hebben we te maken met leerlingen die de school verlaten zonder startkwalificatie, spijbelen of in het geheel niet naar school gaan. Bij het voorkomen van voortijdig schoolverlaten gaat het ons om alle inzet die er toe leidt dat zoveel mogelijk kinderen (overeenkomstig hun aanleg en talent) van school gaan met een diploma.

- **Het bestaan van taalachterstanden en onderwijsachterstanden**

Het is van groot belang dat vroegtijdig wordt gesignaleerd dat kinderen een (taal)achterstand hebben zodat zo snel mogelijk de (taal)ontwikkeling van deze kinderen kan worden gestimuleerd. In dit kader zijn voor jonge kinderen VVE-programma's ontwikkeld, gericht op het bestrijden en voorkomen van onderwijsachterstanden.

Voorschoolse educatie is bestemd voor doelgroepkinderen van 2 en 3 jaar en wordt verzorgd op een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf. Hiervoor is de gemeente verantwoordelijk.

Vroegschoolse educatie is bestemd voor doelgroepkinderen van 4 en 5 jaar en wordt verzorgd in groep 1 en 2 van een basisschool. Hiervoor zijn de scholen verantwoordelijk.

In Middelburg wordt 16% van de leerlingen in het basisonderwijs gerekend tot de doelgroep van het kanseneleid. Dit zijn kinderen met (een risico op) onderwijsachterstanden. Vaak hebben ze bij binnenkomst in het basisonderwijs al achterstanden die, zonder ingrijpen, gedurende de schoolloopbaan alleen maar groter worden.

Taaltoetsen laten zien dat allochtone leerlingen een duidelijke achterstand hebben op het onderdeel woordenschat. Op het onderdeel begrijpend lezen

hebben zowel autochtone risicoleerlingen als allochtone leerlingen een achterstand. Specifieke aandacht is daarom voor beide groepen nodig.

- **Problemen rond gezondheid en leefstijl**

Hierbij gaat het om verschillende categorieën van problemen rond gezondheid, leefstijl en psychisch welbevinden. Belangrijk punt van aandacht is het bestaan van psychosociale problemen. Verder betreft het riskante gewoonten zoals roken, drinken en blowen, een ongezonde leefstijl (waaronder bewegingsarmoede), overgewicht van kinderen en eetstoornissen bij (veelal) meisjes.

- **Problemen rond participatie en maatschappelijke binding**

De mate van participatie van kinderen (en hun ouders) en jongeren verschilt sterk; het verschilt van buurt tot buurt, van school tot school en er zijn grote verschillen tussen bevolkingsgroepen. Participatie, zowel in de zin van “deelname aan” als in de zin van “betrokken zijn”, achten wij van tweeledig belang. Het is belangrijk voor het verbeteren van maatschappelijke kansen en mogelijkheden van individuen en het is van belang voor het ontwikkelen van maatschappelijke binding. Aangezien dit twee cruciale elementen zijn in ons jeugdbeleid, is een geringe participatie in welke vorm dan ook, een punt van zorg. In een open samenleving zijn de regels voor de maatschappelijke omgang – het dagelijks omgaan met elkaar – niet meer vanzelfsprekend. In een dergelijke context is het van belang de regels voor de omgang keer op keer vast te stellen, te expliciteren en van voorbeelden te voorzien.

4. Over wat we hebben en wat we gaan doen

In de groei naar volwassenheid doorlopen kinderen en jongeren verschillende leeftijdsfasen. Daarbij bewegen zij zich steeds in verschillende omgevingen waarvan de leefwerelden gezin, school (inclusief de voorschoolse voorzieningen) en vrije tijd de belangrijkste zijn. Met het ouder worden verschuift het belang van de verschillende leefwerelden. Voor de jongste kinderen is het gezin veruit de belangrijkste leefwereld. Voor de ouder wordende jeugd neemt het belang van vrije tijd (en vriendengroep) steeds meer toe.

4.1 Wat we hebben: een goed ontwikkelde sociale infrastructuur

De verschillende leefwerelden zijn van belang om met succes problemen te voorkomen en zondig op te lossen. De leefwerelden zijn immers de vindplaatsen voor preventieve en curatieve acties. In de sociale infrastructuur sluiten we daarom zoveel mogelijk aan bij deze leefwerelden.

De sociale infrastructuur kan onderverdeeld worden in:

- **De educatieve infrastructuur**
Voorschoolse voorzieningen, basisschool, voortgezet onderwijs, speciaal onderwijs, beroepsonderwijs, onderwijsondersteuning, volwasseneneducatie.
- **De recreatieve infrastructuur**
Speelplekken, jongerenvoorzieningen, kinderwerk, sportclubs, sportaccommodaties, culturele voorzieningen.
- **De zorginfrastructuur**
Jeugdgezondheidszorg, eerstelijnsgezondheidszorg, opvoedingsondersteuning, jeugdzorg, GGD.

In Middelburg zijn wij bezig in het kader van de brede schoolontwikkeling een infrastructuur tot stand te brengen voor 0 tot 12 jaar, waarbij de instellingen van de educatieve, recreatieve en zorginfrastructuur samenwerken. Spil van de brede school is de educatieve infrastructuur. Voor de oudere jeugd vertoont de sociale infrastructuur minder samenhang. Het concentreren van voorzieningen rond het voortgezet onderwijs is complexer neer te zetten. Toch zijn ook hier stappen gezet om deze intensievere samenwerking en afstemming te realiseren.

Als we de drie infrastructuren afzonderlijk bekijken valt het volgende op.

- **De educatieve infrastructuur**
We hebben in Middelburg een zeer gevarieerd en kwalitatief goed stelsel van onderwijsvoorzieningen. Extra aandacht is nog steeds nodig voor het realiseren van de zogenaamde doorgaande leerlijnen: tussen voorschoolse voorzieningen (kinderopvang en peuterspeelzaal) en school, tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs, tussen regulier onderwijs en speciaal onderwijs en tussen voortgezet onderwijs en middelbaar- en hoger onderwijs.
- **De recreatieve infrastructuur**
De accommodaties ten behoeve van sport en bewegen zijn in Middelburg zowel kwalitatief als kwantitatief op een goed niveau. De gemeente faciliteert hiermee sportverenigingen, waardoor sportdeelname betaalbaar blijft. Voor wat betreft speelplekken in de openbare ruimte is het ambitieniveau in oktober 2006 naar boven toe bijgesteld. Middelburg voldoet daarmee ruimschoots aan de landelijke norm.

Desondanks zijn er nog veel jongeren die niet voldoen aan de Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen. Samenwerking binnen de BOS-driehoek (Buurt – Onderwijs – Sport) dient verder te worden geïntensiveerd. In het onderwijs worden alle jongeren bereikt. Vanuit de school kan het beweegaanbod ook

buiten schooltijd, op wijkniveau worden gecoördineerd (beweegmanagement). Dit vergt een integrale aanpak en regie vanuit de gemeente. Zowel het speelruimteplan als het sportaccommodatiebeleid dienen waar mogelijk op deze nieuwe ontwikkeling te worden aangepast.

Met de aankoop van de voormalige discotheek “the Nighthtrain” en het besluit van de gemeenteraad om dit pand te verbouwen en aan te passen tot cultureel jongeren centrum is er eindelijk een alternatief voor het stedelijk jongeren centrum Midgard gekomen. De samenwerking tussen SWM en Young Art en de nieuwe inhoudelijke invulling maakt dat het nieuwe centrum los kan komen van het oude imago van Midgard. Het nieuwe centrum krijgt een nieuwe naam “De Spot” en is geopend op 31 maart 2007.

Het biedt een mogelijkheid om een jongeren centrum te realiseren waar een brede groep jongeren zich thuis voelt, elkaar kan ontmoeten, activiteiten kan “consumeren”, maar vooral zelf activiteiten organiseert. Jongeren hebben een grote inbreng gehad bij de inrichting van het centrum. Kleuren en materialen zijn door de jongeren zelf gekozen. In het centrum zijn oefenruimtes voor popmuziek, een podium geschikt voor musicals, toneel en kleinschalige popoptredens. Door de culturele invalshoek is het centrum bovendien een goede aanvulling op de boksschool die jongeren via sport probeert te bereiken en het initiatief “sleutelwerkplaats” waar jongeren met technische interesse terecht kunnen. Met de jeugdhonken in de wijken en skatepark Meker ontstaat op deze wijze een goed en gevarieerd aanbod over de gehele stad.

- **De zorginfrastructuur**
Door wijziging van wettelijke kaders is er de laatste tijd nogal wat veranderd in de zorgstructuur in Middelburg. De Wet op de jeugdzorg vraagt om een duidelijker afbakening van taken en samenwerkingsafspraken tussen Jeugdzorg en gemeente.

De jeugdzorg is een verantwoordelijkheid van de provincie. Een van de centrale uitgangspunten van de Wet op de jeugdzorg is:

- Afstemming tussen de algemene preventieve voorzieningen (vallen onder gemeentelijke verantwoordelijkheid) voor minderjarige en de jeugdzorg. Het Bureau Jeugdzorg moet in het belang van de cliënt een brug slaan tussen de geïndiceerde zorg en de voorliggende voorzieningen, waaronder in elk geval het onderwijs. Daarbij staat preventie en vroegtijdige signalering van problemen centraal. Samenwerking met de provincie is dan ook evident.

Onder de directe verantwoordelijkheid van de gemeente valt:

- Regisseur lokaal preventief jeugd beleid en lokaal onderwijs(achterstanden)beleid.
- Verantwoordelijk (op basis van oorspronkelijk de Welzijnswet, nu Wet maatschappelijke ondersteuning) voor algemene voorzieningen jeugdigen, waaronder jeugdgezondheidszorg, algemeen maatschappelijk werk, schoolmaatschappelijk werk, buurtnetwerken, opvoedingsondersteuning, peuterspeelzaalwerk en de RMC-functie (regionale meld- en coördinatie voortijdige schoolverlaters)/leerplicht.
- Bevordering samenwerking tussen alle voorzieningen voor de jeugd (ook de politie).

Het gemeentelijk domein is verdeeld in vijf functies (Wmo prestatieveld 2), die in onderlinge samenhang aangeboden dienen te worden:

- Informatie aan ouders/minderjarigen over opvoeden en opgroeien.
- Signalering problemen door jeugdgezondheidszorg en onderwijs.
- toegang tot gemeentelijk hulpaanbod, beoordelen, toeleiden naar voorzieningen (o.a. via "sociale kaart").
- Pedagogische hulp (SMW, advisering en lichte hulpverlening) plus coaching jongeren.
- Coördinatie zorg op lokaal niveau (gezinscoaching).

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de totstandkoming van netwerken die aansluiten op vindplaatsen van problemen, zoals bijvoorbeeld het consultatiebureau (OKZ), kinderopvang, peuterspeelzalen en de school. Bureau Jeugdzorg dient voor deze netwerken minimaal op afroep beschikbaar te zijn. Ten behoeve van de samenwerking binnen de jeugdzorg moeten gemeenten als regisseur van het lokale jeugd beleid de lokale vraag verhelderen en het aanbod in de voorliggende voorzieningen in kaart brengen (niet-geïndiceerde jeugdzorg).

Het gemeentelijk jeugd beleid moet erin voorzien dat problemen op het gebied van opgroei- en opvoedingsgebied zoveel mogelijk worden voorkomen en zonedig tijdig worden gesignaleerd. Er dienen tussen de gemeente en de provincie afspraken gemaakt te worden over de wederzijdse inzet in de keten van jeugdzorg, zodat de verschillende voorzieningen met elkaar samenwerken, er een dekkend aanbod bestaat en er een soepele overgang van de ene schakel naar de andere mogelijk is indien zwaardere hulp noodzakelijk blijkt te zijn.

Om bovenstaande infrastructuur te kunnen realiseren worden voorstellen gedaan in de proeftuin Wmo. Middelburg is door het Ministerie van VWS aangewezen als één van de 26 proeftuin gemeenten om te experimenteren met mogelijkheden om de Wmo vorm te geven. In de proeftuin Wmo wil Middelburg, met haar partners, vorm geven aan een efficiëntere en effectievere structuur voor ondersteuning. Bijzonder is dat deze ondersteuning wordt geboden aan alle mensen die kwetsbaar zijn. Er wordt aansluiting gezocht in provinciaal verband met de Taskforce Jeugd.

4.2 Wat willen we gaan doen

Opgroeien en opvoeden doe je samen. We willen graag dat dit tot een goed resultaat leidt. Dat kinderen en jongeren zich ontwikkelen tot gelukkige mensen en verantwoordelijke burgers. Zo hebben we het geformuleerd in onze missie. Wij willen kinderen en hun ouders zoveel mogelijk in staat stellen om dit te realiseren.

Als gemeente dragen we in het jeugd beleid zorg voor de voorzieningen die kinderen, jongeren en ouders helpen met de groei naar volwassenheid. Van de wieg tot en met het schooldiploma, waarmee zij de arbeidsmarkt op kunnen. In de meeste gevallen verloopt dit goed en redelijk vanzelf. Maar zoals bekend gaat dit niet altijd en voor iedereen op. Daarom hebben we specifieke programma's en aanpakken nodig. Om ervoor te zorgen dat het ook goed komt met die kinderen en jongeren in de stad die door uiteenlopende omstandigheden niet als vanzelfsprekend in staat zijn om zichzelf te redden. Bovendien vinden we het van buitengewoon belang dat kinderen zich positief verbinden met de samenleving. Dit proces begint al van jongs af aan. Respect hebben voor de (sociale) omgeving en zorg dragen voor de directe leefomgeving zijn hierin elementen van wezenlijk belang.

Principes voor de uitvoering van beleid

Om te komen tot effectieve oplossingen voor opgaven voor ons jeugd beleid hanteren we de volgende principes:

- Als er nog geen problemen zijn, moeten we zien te voorkomen dat ze alsnog ontstaan. Dit doen we vooral door een duidelijk accent te leggen op preventieve activiteiten en het in stand houden en waar nodig versterken van een adequate sociale infrastructuur.
- Als er problemen zijn willen we er op tijd bij zijn. Om er op tijd bij te kunnen zijn geven we prioriteit aan vroegsignalering (bij alle probleemvelden en leefgebieden) en aan de doelgroep de jongste jeugd.
- Als er problemen zijn moeten we deze ook oplossen. Dit vraagt om oplossingsgerichte activiteiten. Vaak kunnen we al vooruitlopen op problemen bij de jeugd die we aan zien komen.
- Als het echt niet goed gaat pakken we dit zonedig repressief aan in samenwerking met de ketenorganisatie(s).

Deze principes en de ambities die we in de missie hebben verwoord, brengen ons tot de volgende opgaven voor het jeugd beleid in de komende jaren.

Opvoedingsproblemen en opgroei problemen

Bij het voorkomen van en zonedig aanpakken van opvoedingsproblemen gaan we ervan uit dat ouders primair verantwoordelijk zijn voor de opvoeding. Steun, advies en hulp moet er in principe altijd op gericht zijn om ouders (weer) in hun rol goed te laten functioneren. Uitgangspunt bij de opvoedingsondersteuning is altijd het welzijn van het kind.

Ouders en medeopvoeders met vragen en behoeften aan advies en hulp moeten weten waar zij terecht kunnen.

De algemene richting in Nederland is de ontwikkeling van Centra voor jeugd en gezin (CJG) (Sturingsadvies deel 1, Koersen op het kind van Steven van Eijck). Het is een laagdrempelig centrum voor alle jeugdigen

en ouders. Het is de intentie om in Middelburg in 2007 binnen de proeftuin Wmo dit concept in een pilot verder te gaan ontwikkelen waarbij het CJG binnen het bredere concept van “Centrum van Ondersteuning en Zorg” zal worden ingebed. Binnen het CJG worden de vijf gemeentelijke functies op het gebied van het preventief jeugdbeleid uitgevoerd; de indicatiestelling is geïntegreerd waardoor ouders en kinderen niet meer langs allerlei verschillende loketten hoeven. Uitgangspunt is dat passende zorg en onderwijs zoveel mogelijk in de eigen leefomgeving van het kind worden aangeboden, waarbij het CJG de zorg coördineert. Een belangrijk hulpmiddel van het CJG daarbij is het door de GGD/JGZ ingevoerde EKD en de hierbij aan te haken landelijke verwijsindex. Hierin kunnen alle voorzieningen nalezen in geval van signalering van problemen, of er door een andere discipline al ondersteuning c.q. hulp aan een kind/gezin wordt gegeven of in het verleden is verleend. Zorg kan vervolgens op een evenwichtige wijze worden afgestemd en ingezet. Dat houdt in dat de hulp zoveel mogelijk binnen het gezin of de reguliere voorzieningen wordt geboden. Daarbij kan ook gebruik gemaakt worden van de opvang- en vrijetijdsfaciliteiten binnen de (brede) school. Gebruik van naschoolse opvang kan de ouders/het gezin enigszins ontlasten, sportactiviteiten kunnen een uitlaatklep bieden voor een teveel aan energie etc. Wanneer (meervoudige) problemen tijdig worden gesignaleerd is de inzet van een multidisciplinair team (AMW, Emergis, BJZ, GGD/JGZ, OKZ, RMC/leerplichtambtenaar, MEE etc.) voor een laagdrempelige ondersteuning dan wel specialistische zorg aanwezig. Alle ondersteunende voorzieningen werken samen, ook in de vorm van één financiële verantwoording, waardoor de middelen minder voor administratieve rompslomp hoeven te worden ingezet en dus efficiënter worden gebruikt. We zien het CJG als een ontwikkelingsmodel waarbij we starten in de wijken met brede scholen en allereerst met de focus op de 0 – 6 jarigen. Met het ontwikkelen van een CJG willen we goed bereikbaar en laagdrempelig (in de wijk) zijn,

eenduidige voorlichting geven aan ouders, vroegtijdig problemen signaleren, gemakkelijker kunnen verwijzen bij problemen, eerder actie inzetten bij ernstige problemen en licht pedagogische hulp bieden. Daarbij zijn we ons bewust dat realisering van een stelsel van centra voor jeugd en gezin ook in de huisvestingslasten financiële consequenties heeft.

In het Wmo-beleid zal ingezet worden op het faciliteren van structurele vindplaatsen. Een belangrijke vindplaats is het onderwijs (inclusief peuterspeelplaats). Het gaat dan om het structureel sterker maken en compleet maken van de zorg in en om de school. Signaleringsnetwerken rond het basisonderwijs en de sociaal medische teams in het voortgezet onderwijs zijn van groot belang voor het vermogen snel en effectief in te grijpen bij problemen. Punten van zorg zijn de aansluiting van de netwerken op elkaar en de toegankelijkheid van vervoltrajecten zoals gespecialiseerde hulp. Via afspraken met de partners willen we een betere toegang tot gespecialiseerd hulpaanbod realiseren. Om de intensieve en soms hardnekkige problematiek van risicogezinnen goed aan te pakken, zullen we de keten van de zorg om deze gezinnen heen sluitend moeten maken. De vervolgschakels in de keten, namelijk het op gang brengen en daadwerkelijk uitvoeren en coördineren van hulp zijn van groot belang. In het kader van de proeftuin Wmo worden uitvoeringsafspraken opgesteld die tot een betere samenwerking moeten leiden. Deze zullen ook toegepast worden om het onderwijs als structurele vindplaats te faciliteren.

- **Problemen rond veiligheid**

Veiligheid bieden en veiligheid krijgen, daar gaat het ons om. Kinderen en jongeren moeten in veiligheid kunnen opgroeien. Veilige leefomgeving omvat veel: veilige speelplekken, veilig op je fiets naar school kunnen gaan, op straat kunnen lopen zonder dat je wordt lastig gevallen door andere kinderen of volwassenen. In sommige gezinnen is veiligheid niet aanwezig. Doordat kinderen getuige zijn van huiselijk

geweld, dan wel zelf direct slachtoffer zijn van mishandeling.

Wij vinden dat we kinderen veiligheid moeten kunnen bieden om gezond en gelukkig te kunnen opgroeien. Slachtoffer zijn van geweld kan levenslang gevolgen hebben. In de zorgketen en aanpak kindermishandeling gaan we samen met de hulpverleningsinstanties zorgen voor een sluitende aanpak. De aanpak van huiselijk geweld is één van de prestatievelden van de Wmo. Jongeren glijden soms af van het veroorzaken van overlast naar crimineel handelen. Wij willen de preventie van jeugdcriminaliteit vormgeven door de aanpak schoolverzuim door VET-teams (Vroeg Erbij Teams). Afstemming tussen de repressieve aanpak (waarvoor politie en justitie verantwoordelijk zijn) en de preventieve aanpak is daarbij noodzakelijk. Inmiddels is besloten een oriëntatietraject uit te zetten op Communities that Care (CtC) in onze gemeente. CtC is een gerichte preventieve strategie om probleemgedrag en maatschappelijke uitval van jongeren te voorkomen en terug te dringen. Het belangrijkste doel van CtC is om veilige wijken te creëren waarin jongeren worden aangemoedigd om al hun capaciteiten aan te spreken en zich optimaal te ontwikkelen. CtC stelt ons in staat om samen met de bewoners en maatschappelijke organisaties plannen te ontwikkelen en uit te voeren om vroege voorspellers van probleemgedrag aan te pakken. Er wordt dus niet afgewacht en pas ingegrepen op het moment dat jongeren zich al problematisch gedragen. CtC zorgt voor een doordachte invoering van programma's op lokaal niveau.

- **Voortijdig schoolverlaten**

We willen dat alle jongeren in Middelburg goed gekwalificeerd aan hun toekomst kunnen beginnen. Een belangrijke voorwaarde voor maatschappelijke integratie en participatie is het hebben van werk. Alle inspanningen moeten er dan ook op gericht zijn jongeren een goede kans op werk te bieden, door hen in staat te stellen ten minste een beroepsopleiding

af te ronden die kwalificeert voor arbeid in de kenniseconomie (startkwalificatie: MBO niveau 2). Dit betekent dat we uitval in het onderwijs zo vroeg mogelijk moeten signaleren en aanpakken. Wij zijn ons bewust dat het behalen van een startkwalificatie niet voor elke leerling een haalbare kaart is. In die gevallen moet via praktijkonderwijs de mogelijkheid geboden worden passende deelcertificaten te behalen. Onze inzet vanuit leerplicht en de RMC-functie willen we daarom intensiveren. Daarnaast willen wij een verbetering tussen onderwijs en arbeidsmarkt bewerkstelligen, o.a. door het inzetten van loopbaanadviseurs voor de doelgroep tot 23 jaar. Verder willen wij de diverse initiatieven van de Taskforce Jeugdwerkloosheid noemen, zoals preventieproject VMBO-MBO, handreiking model jongerenloket en tweede kans beroepsopleiding, waarin SDW, CWI en RMC samenwerken.

- **Taalachterstanden en onderwijsachterstanden**

Het is van groot belang dat vroegtijdig wordt gesignaleerd dat kinderen een (taal)achterstand hebben, zodat zo snel mogelijk de (taal)ontwikkeling van deze kinderen kan worden gestimuleerd. In dat kader zijn voor jonge kinderen VVE-programma's ontwikkeld. Dit zijn educatieve programma's, gericht op het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden, beginnend in kinderdagverblijven of peuterspeelzalen en doorlopend tot de tweede groep van de basisschool. Bij de voor- en voerschoolse educatie worden educatieve programma's gebruikt die een doorlopende leerlijn hebben van voor- naar voerschoolse educatie. Een punt van zorg is dat zowel autochtone als allochtone kinderen soms met een taal- en ontwikkelingsachterstand van één jaar aan het basisonderwijs beginnen. Deze achterstand is dan al heel moeilijk in te lopen. We willen ervoor zorgen dat deze achterstanden zo min mogelijk bestaan door te zorgen voor adequate langlopende programma's in de voerschoolse en voerschoolse periode. Wij willen de ouders van de kinderen die aan deze programma's

deelnemen nauw betrekken bij de uitvoering, omdat we weten dat dit tot betere resultaten leidt. Ook willen wij onderzoeken in hoeverre er behoefte is aan een schakelklas.

- **Problemen rond gezondheid en leefstijl**

Bij de aanpak van problemen rond gezondheid en leefstijl vinden wij het van belang om integraal naar oplossingen te kijken. Dit geldt ook met betrekking tot het alcoholgebruik door de jeugd. Steeds jonger gaan kinderen steeds meer drinken, een verontrustende ontwikkeling. Uit onderzoek blijkt dat wanneer ouders grenzen stellen, zowel wat betreft de hoeveelheid als de leeftijd waarop kinderen mogen gaan drinken, dit een grotere invloed heeft dan het drankgedrag van “de vrienden”. Om te voorkomen dat kinderen te dik worden moeten we zorgen dat ze een beter voedingspatroon ontwikkelen, intensiever gaan bewegen, en zorgen dat de ouders van die kinderen hen hierin stimuleren. Via sport en leefstijlprogramma's willen we hier aandacht aan geven. Uiteindelijk zijn we ervan overtuigd dat het promoten van een gezonde leefstijl en het creëren van goede voorwaarden hiervoor, het beste werkt voor het voorkomen van gezondheidsproblemen. Zo zullen we dus blijven investeren in sportstimulering, en de gezonde en veilige schoolaanpak.

- **Maatschappelijk opvoeden en democratisch burgerschap**

In onze missie hebben we verwoord dat we willen dat kinderen en jongeren opgroeien tot vrije en verantwoordelijke burgers, die een bijdrage weten te leveren aan een open democratische samenleving. Dit vertaalt zich in onze opgaven voor de komende jaren:

- **Actieve participatie van kinderen, jongeren en ouders**

Door stelselmatig participatie van jongeren te bevorderen, deelname aan activiteiten te stimuleren, door uit te stralen “dat jij er ook bij hoort” en door duidelijk te maken dat we het belangrijk vinden “dat jij ook mee doet”,

willen we voorkomen dat (groepen) jongeren in de anonimiteit geraken. In de context van het integraal jeugdbeleid vinden wij het van het grootste belang dat kinderen (en hun ouders) en jongeren niet het contact met de samenleving verliezen. We willen tegelijkertijd vernieuwende participatievormen ontwikkelen waar kinderen, jongeren en ouders hun visie en betrokkenheid bij hun leefomgeving kunnen uiten.

- **Stimuleren van sociale competenties**

De ontwikkeling van sociale competenties is een noodzaak om in deze samenleving goed te kunnen functioneren. Kinderen hebben vaker te maken met lossere en wisselende bindingen, ze maken vaker deel uit van meerdere sociale verbanden. Dit biedt hen de mogelijkheid om hun wereld te vergroten, maar vraagt wel om specifieke competenties waarover niet iedereen in gelijke mate beschikt. Samen met het onderwijs en de jongerenvoorzieningen willen we kijken hoe we deze opgave verder kunnen uitwerken. Succesvolle projecten als de leefstijlprogramma's zijn hier voorbeelden van.

- **Minder vrijblijvend**

Minder keurslijf en meer vrijheden mogen kenmerken zijn van de “moderne” samenleving. Dit betekent geenszins dat deelname aan activiteiten (c.q. het deel uitmaken van de samenleving, naar school gaan etc.) dus ook een vrijblijvend karakter heeft. Integendeel. Ook hierop willen wij kinderen (en hun ouders) en jongeren, meer dan voorheen het geval was, aanspreken.

- **Stimuleren van sociale cohesie in de wijk en in scholen met expliciete aandacht voor het leven in een multiculturele samenleving**

Dit vraagt om respect voor ieders eigen (culturele) identiteit. Respect krijgen vereist eerst zelf respect geven.

4.3 Consequenties voor de sociale infrastructuur

- De succesvolle sociale infrastructuur voor het jeugd-beleid, de brede school, willen we verder ontwikkelen en versterken. Via deze infrastructuur denken we de opgaven voor het jeugdbeleid te kunnen realiseren. Om dit goed te kunnen doen is een dekkend systeem van brede scholen in Middelburg nodig. Niet overal even omvangrijk en intensief, maar als basis wel aanwezig. Wij stellen voor om dit in minimum- en maximumvarianten uit te werken.
- De zorgstructuur, met als belangrijke opgave het realiseren van een sluitende keten van zorg om risico-gezinnen, gaan we effectief neerzetten middels de centra voor jeugd en gezin, met een directe verbinding naar het aanbod aan opvoedingsondersteuning, en het inzetten van gezinscoaches.
- Vroegsignalering is een opdracht voor zowel de educatieve als de recreatieve en de zorginfrastructuur.

Hierbij gaan we de vervolgacties beter laten aansluiten op de signalen. In de context van de nieuwe Wet op de jeugdzorg willen wij hierbij een regierol op ons nemen.

- We willen “er vroeg bij zijn”. Daarom willen we de kwaliteit en capaciteit van de consultatiebureaus in de wijken en de voorschoolse voorzieningen op orde houden.
- Wij blijven streven naar verbetering van de voorzieningen voor tieners en jongeren, zowel in accommodaties als in de openbare ruimte. Een centraal beginsel daarbij is dat we de jongeren kennen, voorkomen dat ze anoniem zijn. Naast het nieuwe stedelijk jongeren centrum opent in 2007 een nieuw jeugdhonk in Nieuw Middelburg. Ook voor de Stromenwijk is een dergelijke voorziening in voorbereiding.
- Wij willen de mogelijkheden tot spelen en sporten in de openbare ruimte op innovatieve wijze uitbreiden. Voor ieder kind moet er een aanbod zijn om iedere dag minimaal één uur te sporten (Nederlandse Norm Gezond Bewegen). Dat kunnen we realiseren door het bestaande aanbod beter op elkaar af te stemmen en waar nodig aan te vullen (gymnastieklessen, sportkennismakingslessen, sportbuurtwerk, verenigingssport, naschoolse opvang etc.). Deze vorm van beweegmanagement wordt vanuit de school geregisseerd. Met het speelruimteplan worden in de openbare ruimte op wijkniveau speelplaatsen gerealiseerd, gedifferentieerd naar leeftijdscategorie. Bij het bepalen van de juiste locatie en inrichting dient ook de bruikbaarheid voor activiteiten in het kader van sport en bewegen in en rond de school te worden meegenomen.
- Financiële belemmeringen voor sportdeelname worden weggenomen door gemeentelijke participatie in het Jeugdsportfonds. Leerkrachten, trainers en hulpverleners kunnen voor kinderen in een achterstandssituatie een beroep op dit fonds doen, waarna de contributie en de kosten van materiaal rechtstreeks aan de sportvereniging worden overgemaakt.

5. Sturingsfilosofie

Het integraal jeugdbeleid bestrijkt een breed terrein aan voorzieningen. Het speelveld van het jeugdbeleid telt een veelheid aan spelers, zoals verenigingen voor sport en ontspanning, de GGD, AMW, RMC, Emergis, Bureau Jeugdzorg, tal van openbare en bijzondere basisscholen, de brede school en peuterspeelzalen. Zij vormen een netwerk aan voorzieningen, die te maken hebben met verschillende wetten en bestuursorganen. Dit leent zich niet voor een top-downbenadering, maar voor een regisseurschap, waarin rekening wordt gehouden met vele deelbelangen, en dat vanuit het algemeen belang wel iets wezenlijks toevoegt.

Het geheel moet volgens ons meer zijn dan de som der delen. Alleen dan komen we immers tot een eenduidige ketenregie. Daarvoor is het wel noodzakelijk dat er overeenstemming wordt bereikt met en tussen de instellingen over gezamenlijke doelen en samenwerking in de praktijk. Het Integraal Jeugdbeleid is bedoeld om vanuit de gemeente in hoofdlijnen de (bestuurlijke) doelen aan te geven. Vervolgens willen wij dit met de betrokken partners verder gaan inkleuren. Dit kan eventueel leiden tot het (op onderdelen) aanpassen van de beleidsdoelen.

Sturingsmodel: 4R-model

Binnen het integraal jeugdbeleid gaan we uit van het zogenoemde 4R-model. De vier R'en staan voor richting, ruimte, resultaat en rekenschap. Het integraal jeugdbeleid geeft immers richting, schept de benodigde ruimte, mikt op resultaat en vraagt (en geeft) rekenschap.

Het integraal jeugdbeleid staat hierin voor dilemma's als:

- wat is de gewenste mate aan regie,
- waar is sturing vanuit de gemeentelijke overheid gewenst en
- wat kan aan (onderwijs)instellingen zelf worden overgelaten.

In deze paragraaf geven wij hier antwoord op.

Richting

In een samenleving als de onze, die eigenlijk geen andere algemeen verbindende instanties meer kent, is het noodzakelijk dat er vanuit de (gemeentelijke) overheid een richting wordt geformuleerd. Deze ligt voor ons in het verlengde van de missie van het jeugdbeleid, waarin niet alleen de individuele ontplooiingsmogelijkheden centraal staan, maar ook de maatschappelijke component een zwaardere rol krijgt. Dat is een richtinggevende missie.

Ruimte

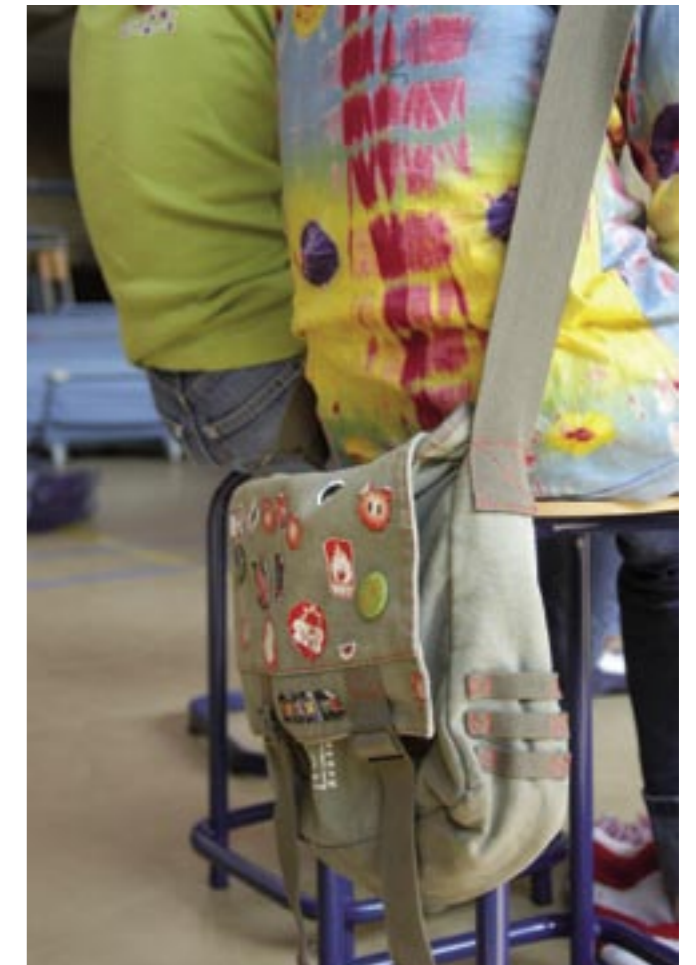
Binnen het netwerk aan instellingen en organisaties op het gebied van het integraal jeugdbeleid neemt de gemeentelijke overheid verschillende posities in. Het beschikt over drie beleidsinstrumenten, namelijk formele bevoegdheden (regels), geld (subsidies) en overtuigingskracht. Ten opzichte van de verschillende partners in het geheel kunnen deze instrumenten verschillend worden gehanteerd. In alle gevallen hebben we echter te maken met min of meer professionele organisaties, die de ruimte moeten hebben om hun werk soepel te kunnen doen en om te kunnen innoveren. Wij willen aan de instellingen vanuit het integraal jeugdbeleid een maximum aan ruimte bieden om hun professionaliteit ook waar te kunnen maken. De vraag is wat daarin de optimale variant is.

Resultaat

De keerzijde voor geboden ruimte is dat er duidelijke afspraken worden gemaakt over wat er wordt gepresteerd. Daar waar mogelijk willen we met prestatiecontracten gaan werken, waarin afspraken over de resultaten worden neergelegd. Onze doelen op het gebied van opgroeien, gezondheid en veiligheid willen we zo concreet mogelijk vertalen. De neergelegde doelen in paragraaf 4.2 willen we voorzien van prestatie-indicatoren. Om de vinger aan de pols te kunnen houden is monitoring en evaluatie noodzakelijk. De manier waarop dat plaatsvindt is onderdeel van de overeenkomst met de instellingen, maar de verantwoordelijkheid ligt uiteindelijk bij de gemeente. In de uitwerkingsnotitie komen we hierop terug.

Rekenschap

Bij rekenschap gaat het om verantwoording van de manier waarop we de doelen willen bereiken. Verantwoording afleggen gaat niet alleen over het proces, maar zeker ook over het resultaat: wat levert het op. Rekenschap heeft raakvlak met de richtinggevende missie van het jeugdbeleid. Dat geldt niet alleen voor de (onderwijs)instellingen, maar ook voor het stadsbestuur zelf.

Afkortingen

AMW	Algemeen Maatschappelijk Werk
BBL-leerlingen	Beroeps begeleidende leerweg
BJZ	Bureau jeugdzorg
BOS	Buurt Onderwijs Sport
CJG	Centrum voor jeugd en gezin
CtC	Communities that Care
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen
EKD	Electronisch Kind Dossier
GGD	Gemeenschappelijke gezondheidsdienst
JGZ	Jeugd gezondheidszorg
JIP	Jongeren Informatie Punt
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
OKZ	Ouder- en kindzorg
RMC	Regionale Meld- en Coördinatiefunctie
ROC	Regionaal Opleidingscentrum
SDW	Sociale Dienst Walcheren
SMW	Schoolmaatschappelijk werk
SWM	Stichting Welzijn Middelburg
VET	Vroeg Erbij Teams
Vmbo	Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VVE	Voor- en vroegschoolse educatie
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning

Colofon

Uitgave van de gemeente Middelburg
Afdeling Sociaal Stedelijkbeleid, Onderwijs

Foto's: gemeente Middelburg/Mieke Wijnen
Ontwerp en opmaak: men@work
Druk: ADZ grafimedia